

"מומחי הערבים": משבר הייצוג והיהודים המתווכים את ה"ערבים"

עבור הכנס: "תרבויות בישראל: מגעים וקונפליקטים", רעננה, דצמ' 2009

אייל ניב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוני' ת"א.
Proposal by: Mr. Eyal Niv, Tel Aviv University

ההרצאה תעסוק במגעים בין דוברי העברית לדוברי הערבית בישראל, ובמקומם של מומחי-הערבים (היהודים) במגעים אלה. תחילה, אתאר את האופן שבו מיוצגים ערבים ומוסלמים, ובפרט פלסטינים, על ידי מומחים-מתווכים יהודים עבור יהודים. באמצעות ניתוח של ספרות "מזרחנית" וביקורתה, וכן על ידי ניתוח יחסי הגומלין בין המזרחנות הישראלית למוסדות קבלת ההחלטות במדינת ישראל, אדון בעצם הצורך המזרחני להגדיר את הערבים כקולקטיב הדורש ידע-מומחה לתיאור ולניהול היחסים עמו, ואגב כך, אמחיש את האופן שבו הניתוח, הניהול והצורך במומחים - מתערבבים אלה באלה.

שנית, אטען כי המזרחנות בישראל מתקשה להתמודד עם מורכבות תרבותית, המאופיינת בתמורות אפיסטמיות תמידיות, סתירות-לכאורה והשפעות בין-תרבותיות, הואיל והיא נשלטת עדיין על ידי גישות פוזיטיביסטיות ומהותנות, ונמנעת ממורכבות תיאורטית המאפיינת גישות אחרות במדעי הרוח והחברה. כאשר, לצורך חקירה אמפירית, מחפשים "אחר" לא-משתנה בחברות שונות, וכאשר מקדשים את האובייקטיביות (ובה בעת מעורבים בחיי "האובייקט" מכף רגל ועד ראש), מתקבלת התעלמות ממקומו של הפרשן-יועץ כשותף לעיצוב המציאות. יתר על כן, גם המזרחנים עצמם אינם פועלים בריק, כמובן, והגישות המהותניות אינן מוגבלות אליהם בלבד, אלא הם מוצאים להן שותפים שונים בחברה היהודית, ש"הערבי המתווך" מהווה עבורם צורך חיוני להצדקת השליטה והתיחום.

נקודה מרכזית בדיון היא הטענה כי תפקידם של מומחי-הערבים איננו נובע בהכרח מן הצורך להגדיר, לתחם ולשמר את הערבים כאויב או כנחותים. להפך, כדי "לייעל" את ההבנה הפוזיטיבית ולהתמודד עם כישלונות הסבריהם החוזרים ונשנים, גישותיהם דורשות לעיתים דווקא "לרכך" את הגישה כלפי "האחר". ואף על פי כן, זאת איננה אלא פשרה למען הישרדות זכות הקיום של מומחיותם, נוכח המשבר הדיסציפלינרי אשר הם ניצבים בפניו, ואשר מוכחש לעיפה, המאיים מזה זמן ליותר את העיסוק הפוזיטיביסטי הרואה בערבים/מסלמים/מזה"ת מעין זירת מחקר ייחודית, מסוגרת ואוטונומית.